

3. Martin du Gard Roger. Notes sur André Gide (1913-1951) / Martin du Gard Roger. – Paris: Gallimard, 1951. – 155 p.
4. Жід Андре. Фальшивомонетники: [роман] / Жід Андре; [пер. з фр. В. Шовкун], [передм. М. Саґер]. – К.: Юніверс, 2005. – 392с.
5. Claude Martin. Gide / Claude Martin. – Paris: Seuil, 1947. – 192 p. – (Collection „Ecrivains de Tousjours”).

УДК 821.10.01/12

Сізаева С.А.
(Мінськ, Білорусь)

ВОБРАЗЫ-АРХЕТИПЫ АНТИЧНОЙ МИФАЛОГИИ У ПОЭЗИИ УЛАДИМИРА ЖЫЛКИ

У статті аналізується творчість білоруського поета 20-х років ХХ ст., який у своїй поезії широко використовував античні образи-архетипи, що відповідало літературно-естетичній концепції романтизму і включало білоруську літературу до європейського контексту.

Ключові слова: архетип, античність, романтизм, міфологія.

В статье анализируется творчество белорусского поэта 20-х годов ХХ в., который в своей поэзии широко использовал античные образы-архетипы, что соответствовало литературно-эстетической концепции романтизма и включало белорусскую литературу в европейский контекст.

Ключевые слова: архетип, античность, романтизм, мифология.

The article examines the work of the Belarusian poet of the early twentieth century, who widely used ancient images, archetypes, which corresponded to the literary and aesthetic concept of romanticism and included Belarusian literature in the European context.

Keywords: archetype, Antiquity, romance, mythology.

Трансфармацыя антычных традыцый, уласцівая перыяду еўрапейскага рамантызму канца 18 – пачатку 19 ст. арганічна працягвалася і ў пачатку 20 стагоддзя, у тым ліку, у беларускай паэзіі. Лепшае сведчанне гэтаму – творчасць беларускага паэта Уладзіміра Жылкі.

Сёння творы Уладзіміра Жылкі, аднаго з найбольш цікавых і самабытных паэтаў з трагічным лёсам, яскрава ўпісаліся ў залаты фонд айчыннай літаратуры, яго імя заняло адно з самых пачэсных месцаў на беларускім парнасе.

Творчасць Уладзіміра Жылкі на інтэлектуальным узроўні адпавядала традыцыям еўрапейскага рамантызму. Рамантызм як культурная з’ява паўстаў у культуры як рэакцыя на Асветніцтва і навукова-тэхнічны прагрэс, і характарызаваўся сцвярджаннем самакаштоўнасці духоўна-творчага жыцця асобы, выяўленнем моцных, бунтарскіх

характараў, вяртаннем да старажытных вытокаў, міфалогіі. Вобразы антычнай міфалогіі былі даволі распаўсюджанымі і ў творчасці Уладзіміра Жылкі.

Адвечным вобразам, да якога звярталіся творцы, бадай, усіх культурных эпох, з’яўляецца вобраз Праметэя, вобраз стваральніка чалавека, героя, які пакутуе і які ўвасабляе сабой свабоду.

Звернемся да архаічнага вобраза, адлюстраванага Уладзімірам Жылкам (верш “Праметэй”):

“О няволя... нясіла... Ды не!
З гордых вуснаў не вылеціць стогн!
Пакарацца, хіліцца не мне!
Гнеў, як полымя, мора імкне,
І ў вякі, і ў вякі мой праклён!
Мой праклён, мой пратэст – нібы гром,
Хай пачуюць, хто думаў, хто смеў,
Хто маім прасвятляўся агнём.
Ганьба! Вечная ганьба багом,
Чый магутны, няправедны гнеў!” [1:73].

Вобраз прывабіў пісьменніка сваёй сілай, сваёй непахіснасцю. Уладзімір Жылка робіць акцэнт на яго нескаронасці перад вышэйшымі сіламі, а таксама на спадзяваннях героя старажытных міфаў на тое, што людзі пачуюць яго. Як лічыць Уладзімір Калеснік, паэт адчуваў, што яго светапогляд і палітычная пазіцыя – не прыватная асабістая справа: “на яго арыентаваліся многія, і ён пачуваў маральны абавязак дапамагаць парадай і прыкладам кожнаму, хто, як і ён, шчыра імкнуўся быць карысным свайму народу, гатовы быў змагацца за ўз’яднанне радзімы і свабоднае жыццё ў роўнасці і гістарычнай справядлівасці. Як мастак Жылка ўмеў пранікаць у душы другіх людзей, ён разумее тых маральных цяжкасці, з якімі сутыкаліся асабіста сумленныя аднакашнікі” [2: 140]. Верш напісаны ад імя самога лірычнага героя. Такі падыход у інтэрпрэтацыі вобраза робіць яго больш набліжаным да тагачаснага чытача.

У пражскі перыяд Уладзімір Жылка пачаў вырашаць генеральную праблему сваёй творчасці на той перыяд – набліжэнне беларускай паэзіі да еўрапейскай і сусветнай. Тэматыка яго тагачасных твораў агульначалавечая: жыццё і смерць, прыгажосць і брыдота і г. д. Менавіта ў гэты перыяд Уладзімір Жылка піша верш, прысвечаны Персі Шэлі, у якім мы сустракаем вобраз Нарцыса(верш “Да Персі Шэлі”):

“Як магло бы дзяўчо без люстэрка
Кволых вёснаў пазнаць характэро?
Што было б к параўнанню ёй мерка
І прыбрацца было б якаво?

Ці Нарцыс ганарыўся б з уроды,
Ці дазнаўся б ўладарства свайго,

Каб не светлыя ціхія воды,
Што адбілі ў глыбінях яго?” [1: 92]

Нарцыс – яшчэ адзін распаўсюджаны паэтычны вобраз, які прыйшоў да нас з часоў антычнасці. Юнак, якога багі ў пакаранне прымуслі закахацца ва ўласнае адлюстраванне. Адарвацца ад сузання ў Нарцыса не было моцы, ён памёр ад знясілення і ператварыўся ў кветку – цудоўны і халодны нарцыс. Вобраз Нарцыса, як і Праметэя, прывабліваў разнастайных мастакоў, а ў псіхалогіі нават замацаваўся тэрмін “нарцысизм”, які абазначае фіксацыю свядомасці індывіда выключна на самім сабе.

У вершы Уладзіміра Жылкі вобраз Нарцыса – не цэнтральны, але паводле мастацкага напаўнення і экспрэсіўнасці валодае вялікім ідэйным зместам. Можна меркаваць, што з вобразам Нарцыса паэт атаясамлівае сябе: чалавека, які “глядзіцца” ў творчасць свайго настаўніка, як у лустэрка, і спасцігае тую ўладу, тую прыгажосць, якую гэтая творчасць у сябе ўвабрала. Уладзімір Жылка выкарыстаў у вершы вобраз Нарцыса, маючы на ўвазе найбольш падкрэсленую ў старажытных міфах яго характарыстыку як асобы самазадаволенай, самаўлюбёнай. Аднак паэт, акрамя таго, сканцэнтрававу сваю ўвагу на ўладзе, уласцівай прыгажосці Нарцыса, параўноўваючы яе з творчасцю свайго настаўніка і куміра Персі Шэлі.

Уладзіміра Жылку прываблівалі не толькі вобразы антычнай міфалогіі, але і антычныя формы верша (вершы “Гекзаметр”, “Пентаметр”). Гэта, відаць, было выклікана імкненнем паэта далучыць беларускі народ, беларускую літаратуру да сусветнай культуры. Менавіта ў “Гекзаметры” сустракаецца вобраз Палады.

Паладай называюць Афіну – адну з важнейшых багін грэцкага пантэона, багіню справядлівасці, мудрасці і ваеннай магутнасці. Атрыбутамі Афіны з’яўляліся змяя і сава, а свяшчэнным дрэвам – аліва. Нягледзячы на тое, што Афіна прымае жывы ўдзел у справах людзей, няма ніводнага міфа, які б распавёў пра яе каханне ці прыгоды. Афіна ўспрымалася хутчэй як дух дзяржаўнай мудрасці і разважлівасці.

Уладзімір Жылка ў вершы “Гекзаметры” згадвае Паладу нібы мімаходзь і менавіта як сімвал вышэйзгаданай мудрасці, разважлівасці:

“Смутак пахмуры чала не замрочыць спакушаных, мудрых,
Цяжкі панураіці грэх не зачэпіць ніколі разважных,
І абурэнне іх дух з раўнавагі не выведзе раптам –
Дзева Палада спакой іх і ціхую яснасць вартуе” [1: 80].

У вершы Палада згадваецца як трапны вобраз, што дапамагае лепш адчуць настрой верша. Трэба адзначыць, што для Уладзіміра Жылкі было характэрна менавіта такое адлюстраванне вобразаў антычнай міфалогіі, якое мела на мэце пашырэнне вобразна-паэтычнай сістэмы яго твораў.

Асабліваю цікавасць уяўляе адлюстраванне Уладзімірам Жылкам вобразу Пенелопы.

Пенелопа – дачка спартанца Ікарыя і німфы Перыбеі, маці Тэлемаха, жонка Адысея. Пенелопа дваццаць год чакала вяртання Адысея ў Ітацы. У сусветнай культуры вобраз Пенелопы з’яўляецца ўвасабленнем шлюбнай вернасці.

Верш “Развітанне Пенелопы” забраў ва Уладзіміра Жылкі шмат часу і працы. Паэт пачаў яго ў Празе перад ад’ездам на радзіму, а закончыў у 1928 г. Апошняю рэдакцыю паэт назваў “Развітанне” і жанр твора акрэсліў як Lai – від сярэднявковай лірыкі, дзе пераказваліся сюжэты папулярных раманаў.

Даследчыкі творчасці Уладзіміра Жылкі лічаць, што ў творы антычнасць выступіла не столькі тэматычным, колькі стылістычным кампанентам, што з’яўлялася спецыфікай пераасэнсавання вобразаў антычнай міфалогіі паэтам. “Яго трывожлілі Адысеевы роздумы, ці прызнаюць і пазнаюць яго на радзіме, але ж усё гэта поўна выказана ў вершы “На эміграцыі”. З гэтай, хіба, прычыны паэт і не закончыў у Празе свайго “Развітання Пенелопы”. Пэўная літаратурнасць задумы прывяла да знарокавай віртуознасці, але форма не напаўнялася зместам, не страляла” [3: 286]. У выпадку з вобразам Пенелопы Уладзіміру Жылку давялося шмат у чым пераасэнсаваць тую аснову, на якой быў напісаны твор: трактоўку сцэны развітання Пенелопы з Адысеем. Гэта было звязана з жыццёвымі варункамі, у якіх апынуўся паэт, і паспрыяла таму, што твор быў значна аддалены ад свету антычнай міфалогіі. “Развітанне” прачытваецца як інтымная лірыка, што набліжае паэта да еўрапейскай рамантычнай плыні. Аднак, у кожную пэўную эпоху, у кожнага пэўнага народа рамантычная плынь мела сваё ўласнае аблічча. Гэта ж датычыцца і творчасці Уладзіміра Жылкі. Таму мы і назіраем як падабенства з паэтыкай эпохі рамантызму ў спецыфіцы адлюстравання вобразаў антычнай міфалогіі ў паэта, так і адрозненні. Падабенства, звязанае з разгледжанымі вобразамі, заключаецца ў набліжэнні рэчаіснасці, якая акаляе беларускага паэта, са старажытнымі вобразамі. Адрозненні ж палягаюць у адсутнасці эпічнага разгортвання антычных сюжэтаў, што характэрна, напрыклад, для англійскіх паэтаў. Што па-сапраўднаму аб’ядноўвае еўрапейскіх паэтаў і Уладзіміра Жылку – гэта тое, што, да якіх бы элементаў вобразнасці яны не звярталіся, яны заўсёды адлюстроўвалі сучаснае ім быццё, адгукаліся на выклікі часу.

Уладзімір Жылка не імкнецца да эпічнага адлюстравання і пераасэнсавання старажытных міфалагічных сюжэтаў. Гэта добра бачна і на вобразе Нарцыса, і на вобразе Палады. Праз іх аўтар робіць больш разнастайным вобразны свет сваёй паэзіі.

Уладзімір Жылка быў паэтам адраджэння і, разам з тым, рабіў спробу далучыць беларускую літаратуру да сусветнай. На яго мелі ўплыў розныя сусветныя эстэтычныя кірункі, у тым ліку, і англійскі рамантызм.

ЛІТАРАТУРА:

1. Жылка, У. Выбраныя творы / Укладанне, прадмова і каментарыі М.Скоблы – Мн.: “Беларускі кнігазбор”, 1998. – 358 с.
2. Калеснік, У. Ветразі Адысея. Уладзімір Жылка і рамантычная традыцыя ў беларускай паэзіі / У.Калеснік. – Мн: Маст. літ., 1977. – 328 с.
3. Лявонова, Е. “За рубаж чалавечага слова...” Вытокі эстэтычнага універсалізму Уладзіміра Жылкі / Е.Лявонова // Роднае слова. – 2003. – №8. – С. 25 – 27.